

مکتبه الملک فهد، ۱۴۱۹ق؛ الطبقات الكبرى: محمد بن سعد (م. ۲۳۰ق.)، به کوشش محمد عبدالقادر عطا، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۰ق؛ معالم المدینة المنوره: عبدالعزیز بن عبدالرحمن کعکی، بیروت، دار و مکتبه الهلال، ۱۴۱۹ق؛ موسوعة مرآة الحرمین الشریفین: ایوب صبری باشا (م. ۱۲۹۰ق.)، القاهرة، دار الأفاق العربیة، ۱۴۲۴ق؛ وفاء الوفاء باخبار دارالمصطفی: علی بن عبدالله السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش محمد محیی‌الدین عبدالحمید، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۲۰۰۶م.

قهرمان کرمی

چاه جَمَل: از چاه‌های متبرک اطراف مدینه

چاه جمل در ناحیه جُرف، در سه میلی (بیش از ۵ کیلومتر) شمال مدینه و در انتهای وادی عقیق، قرار داشت. این چاه را به جهت نام حفر کننده آن یا به دلیل آن که شتری در آن محل مرده بود، بدین نام خوانده‌اند.^۶ موقعیت مکانی این منطقه به سبب وجود چاه جمل در کنار چندین چاه دیگر و نیز مجاورت با وادی عقیق، محل مناسبی برای کشت و زرع بود؛^۷ به گونه‌ای که اهالی مدینه، کنار این چاه، اموالی داشتند.^۸

۶. معجم البلدان، ج ۲، ص ۱۱۲۸؛ سبل الهدی، ج ۷، ص ۲۲۵.

۷. المعالم الاثیریة، ص ۴۹، ۸۹.

۸. معجم البلدان، ج ۱، ص ۲۹۹؛ سبل الهدی، ج ۷، ص ۲۲۵.

صحابه پیامبر ﷺ قرار داشت.^۱ از این چاه که از آب سرد و گوارا برخوردار بود، با نام‌های جاسم و نیز چاه ابوالهثیم نیز یاد شده است.^۲ در گزارشی، پیامبر ﷺ پس از خواندن نماز در مسجد راتج، از آب این چاه نوشید.^۳ در گزارش دیگر، به نقل از هثیم بن نصر اسلمی، آن حضرت در یکی از روزهای گرم تابستان، در این باغ، مهمان ابوالهثیم شد. وی در این میهمانی از آب این چاه در شیر بز ریخت و پیامبر از آن نوشید و سپس از آن حضرت، در سایبان باغ خود، با انواع خرما پذیرایی کرد.^۴ امروزه اثری از این چاه وجود ندارد.^۵

◀ منابع

انساب الاشراف: احمد بن یحیی البلاذری (م. ۲۷۹ق.)، تحقیق سهیل صادق زکار و ریاض زرکلی، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۷ق؛ تاریخ المدینة المنوره: عمر بن شبه النمیری (م. ۲۶۲ق.)، به کوشش فهیم محمد شلتوت، قم، دار الفکر، ۱۴۱۰ق؛ تاریخ معالم المدینة المنوره قدیماً و حدیثاً: احمد یاسین الخیاری (م. ۱۳۸۰ق.)، ریاض،

۱. انساب الاشراف، ج ۲، ص ۱۹۹؛ الطبقات، ج ۱، ص ۳۹۰؛ تاریخ

المدینه، ج ۱، ص ۶۹.

۲. انساب الاشراف، ج ۲، ص ۱۹۹؛ تاریخ معالم المدینه، ص ۲۷۷.

۳. تاریخ المدینه، ج ۱، ص ۶۹.

۴. انساب الاشراف، ج ۲، ص ۱۹۹-۲۰۰؛ تاریخ المدینه، ج ۱،

ص ۶۹.

۵. موسوعة مرآة الحرمین، ج ۴، ص ۷۷۸.

سمهودی (م. ۹۱۱ق.)، از چاه جمل، به عنوان یکی از چاه‌هایی که به وسیله پیامبر ﷺ متبرک شده بود، یاد کرده است.^۱ به گزارشی، عبدالله بن رواحه خزر جی و أسامة بن زید، پیامبر ﷺ را کنار این چاه ملاقات کردند و از بلال که همراه پیامبر بود، در مورد چگونگی وضو ساختن آن حضرت سؤال کردند.^۲ در منابع روایی^۳ و فقهی^۴ روایت دیگری از حضور پیامبر ﷺ کنار چاه جمل وجود دارد.

برخی مدینه‌شناسان، این چاه را از املاک عثمان بن عفان، در دوره خلافتش، بر شمرده‌اند که در این زمان تعداد زیادی از اسرای عجم در آن جا کار می‌کردند.^۵ مطری (م. ۷۴۱ق.)، در دوره خود، از موقعیت این چاه اظهار بی‌اطلاعی کرده است.^۶

◀ منابع

الام: محمد بن ادريس الشافعي (م. ۲۰۴ق.)، به کوشش محمد زهری، بیروت، دار المعرفه؛ التعريف بما أنست الهجرة: محمد بن احمد

۱. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۱۹، ۱۳۱.

۲. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۳۱.

۳. مسند الامام احمد بن حنبل، ج ۴، ص ۱۶۹؛ صحيح البخاری، ج ۱، ص ۱۷۷؛ صحيح مسلم، ج ۱، ص ۱۹۴.

۴. الام، ج ۱، ص ۶۸؛ المحلى، ج ۲، ص ۱۲۱؛ المجموع، ج ۲، ص ۲۱۲، ۱۷۲.

۵. وفاء الوفاء، ج ۴، ص ۴۹.

۶. التعريف بما أنست الهجرة، ص ۱۶۳.

المطری (م. ۷۴۱ق.)، به کوشش الرحیلی، ریاض، دار الملک عبدالعزیز، ۱۴۲۶ق؛ سبیل الهدی و الرشاد فی سیرة خیر العباد: محمد بن یوسف الشمس الشامی (م. ۹۴۲ق.)، به کوشش عادل احمد عبدالموجود و علی محمد معوض، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۴ق؛ صحیح البخاری: محمد بن اسماعیل البخاری (م. ۲۵۶ق.)، به کوشش عبدالعزیز بن عبدالله بن باز، بیروت، دار الفکر، ۱۴۰۱ق؛ صحیح مسلم: مسلم بن حجاج نیشابوری (۲۰۶-۲۶۱ق.)، تصحیح محمد فؤاد عبدالباقی، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۹ق؛ المجموع شرح المهدب: یحیی بن شرف النووی (۶۳۱-۶۷۶ق.)، بیروت، دار الفکر؛ المحلی بالآثار: علی بن احمد بن حزم (۲۸۴-۴۵۶ق.)، به کوشش احمد شاکر، بیروت، دار الفکر، ۱۴۰۸ق؛ مسند الامام احمد بن حنبل: احمد بن حنبل (م. ۲۴۱ق.)، بیروت، دار الصادر، بی‌تا؛ المعالم الاثیره: محمد محمد حسن شراب، بیروت، دار القلم، ۱۴۱۱ق؛ معجم البلدان: یاقوت بن عبدالله الحموی (م. ۶۲۶ق.)، بیروت، دار صادر، ۱۹۹۵م؛ وفاء الوفاء باخبار دارالمصطفی: علی بن عبدالله السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش محمد محیی‌الدین عبدالحمید، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۲۰۰۶م.

قهرمان کرمی

چاه حاء: از چاه‌های معروف مدینه

چاه حاء، از چاه‌های معروف مدینه و در فاصله ۸۴ متری شمال شرقی مسجد نبوی، قرار داشته است.^۷ برخی «حاء» را اسم مردی

۷. تاریخ معالم المدینه، ص ۲۶۵.